

Nem feladatomban, illetékes sem vagyok rá, hogy Ács jelenünkről és elaljasodott világunkról alkotott ítéletének az igazságtartalmát firtassam, hitelesítem vagy éppen cáfoljam. Régen rossz annak a költészetnek, amely efféle kívülről jövő támasztéka szorul. De a költő sem köteles a jegyzőkönyv pontosságával és konkrétságával beszámolni az ihletállapotát előhívó tényezőkről. Igaz, ezekre a versekre is érvényes, amit mestere, Babits mond a sajtójáról: „Csak én bírok versemnek hőse lenni”, s hogy Ács beszéde is mindig „magánbeszéd” („Ezt most csak úgy magamnak mondom . . .”). Ennek ellenére soraiból látjuk, tudjuk, érezzük, hogy alapmagatartása azé az emberé, aki úgy érez, mint Arany János, amikor a középkori lúgos seborvoslás pokolkínjait megidézve vall azonosulásáról a kezelt hadfi fájdalommal: „engem ér a lúg, ha a fejét mossák . . .” Nos, személy szerint Ácsot sem bántották, de nemhogy költőnek, embernek is hitvány, aki a más sebéért mardosó lúg poklát nem érzi át. A „magánbeszéd” szavait mondó Ács Károly, aki úgy összegezi a világot, hogy „én meg én meg én”, s akinek a fő gondja: „hogyan rendezzem el/magamnak magamban/önnön halálom dolgát?” – nos, ez a költő inkább a hontalanság keservét vállalja, minthogy az embertelenség osztályosa legyen, amely már-már mindannyiunk életének fő karaktervonásává válik.

A magunk részéről Ács e könyvét mégis annak a két kritériumnak az alapján tartjuk újabb kori líránk nyereségének, amit először még huszonzét évvel ezelőtt, 1968-ban állapítottunk meg Ács helyét keresve akkori irodalmunkban, nevezetesen, hogy ezt a költészetet nem az efemer „szolgálat” szándéka táplálja, hanem mindig irodalmi szándék, ami elsősorban és mindenekelőtt „esztétikai viszonyt” eredményez közte és tárgya között, s e viszonyt nem zavarják költészetre nem tartozó külső mozzanatok. Meg ahogy 1977-ben is „mindannyiunk könyvét” köszöntöttük az *Ének füstje, füst éneke* című kötetében, amellyel „mind az átlagos versolvasó, mind a kritikus és irodalomtörténész is csak gazdagodhat. Az olvasó a szó művészetének erejét és szépségeit élvezheti és értékelheti benne, a kritikus és irodalomtörténész Ács személyes fejlődésének képét s egyúttal a háború utáni hazai magyar költészet egész panorámáját szemlélheti . . .”

S most ez utóbbi mondottakhoz tegyük még hozzá, hogy majd egyszer, talán, ha ismét énünk értelmesebb felére hallgatva megpróbáljuk lépésről lépésre, hátrafelé haladva („ráklépésben”) visszapergetni az Ácsban s mindannyiunkban lepergett eseménysort, nem mellőzhetjük majd e könyv költői tanulságait sem, mert filológus, történész, esztéta s költői szóra fogékony olvasó egyaránt belőle ismerheti meg (vagy élheti át újból) a lehitelesebben a lélek hamleti létállapotát, vergődését és tömény félelmét ezekben az embertagadó történelmi időkben.

SZELI István

BÁNYAI JÁNOS: TALÁN ÍGY

Ha címet választanék ehhez az ismertetőhöz, ezt írnám fölé: *Valami más*. Ezzel a két szóval zárja ugyanis írását Bányai János Balassa Péter *Halálnapló* című könyvéről, amely – ahogy kifejti – nem regény, nem filozófia, hanem – *valami más*. A kettő keveréke. Akárcsak Bányai János írásai, amelyek nem hagyományos kritikák (mi is a hagyományos kritika, s egyáltalán létezik-e ilyesmi?) és nem is tanulmányok. Illetve ezek is, azok is. De kétségtelenül bizonyosságai annak, hogy egy értő, nagyon képzett és nagyon szenzibilis

szakember-olvasó látja az irodalmat, a regényeket, a novellás-, verses- és tanulmányköteteket. A könyveket. Olvasó és szakember, aki így éli át olvasmányait. *Talán így* – vallja ő maga is kötete címében. S ebben a két szóban minden, ami lényeges, benne van: a kételkedés és a megszólalás igénye. A felelősség vállalása és a helytállás azért, amit mond, amiről tájékoztat, amivel hozzásegít (het) a művek megértéséhez, interpretációjához és az ítéletalkotáshoz. Mindahhoz, ami a kritika dolga. Úgy, ahogy Bányai János tanulta Rónay Györgytől, attól a kritikustól, akinek kritikusi „képessége és fogalmazása” azért jelent követendő utat, mert a „talán” jegyében formálódott, arra figyelmeztet, hogy a kritika, készüljön „bármilyen alapossággal és körültekintéssel, mindig csak a feltételezéshez juthat el”. Így sikerül(het) legteljesebb mértékben megérteni egy-egy művet, elérni, hogy a „kritikában maga a mű szólal”-jon meg. Ha ez sikerül, akkor a kritika teljesíti feladatát, miközben felszámolja önmagát – mert mindig a mű a fontos és nem a kritika, az író és nem a kritikus! –, értékkategóriái (pedig) valóban létkategóriákká mélyültek”.

A kritikának ezt az örökös üzőttségét, „vesszőfutását” –amiről a kötet zárótanulmánya szól – mutatja be Bányai János húsznál több példán, olyan írásokban, amelyek egyrészt jelentős magyar írók-költők (Márai Sándor, Vas István, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Nadas Péter, Orbán Ottó, Böndör Pál) munkásságának egy-egy szeletéről, illetve fontos, Szilágyi István, Kertész Imre, Bodor Ádám, Grendel Lajos, Rába György, Petri György, Tandori Dezső, Rakovszky Zsuzsa, Balla Zsófia, Balassa Péter, Kántor Péter, Cs. Gyimesi Éva, Beck András, Tillmann J. A. nevével jegyzett könyvekről készültek. És kivétel nélkül egyéni hangnemet, hozzáállást, szemléletet, kérdéshelyezést és fogalmazási módot példáznak. Számomra Bányai János írásai annak meggyőző bizonyítékai, hogy az irodalmat, irodalmunkat talán így – is – lehet értelmezni, átélni. Lehet? Lehet.

GEROLD László

BORDÁS GYŐZŐ: CSUKÓDÓ ZSILIPEK

A *Csukódó zsilipek* Bordás Győző tervezett regénytrilógiájának a *Fűzfásip* után következő második kötete. Az első kötet a helyszín regénye volt, az Ú.-nak rövidített közép-bácskai nagyközség vagy kisváros történetileg és földrajzilag is hiteles leírása, de ezzel együtt tabló is, helyi, vidéki csoportkép, jól megrajzolt arcélekkel, rövid és frappáns életrajzokkal, a hely emlékezetébe vésődött és huzamosan fennmaradt történetekkel, csúfos vagy vidám anekdotákkal tarkítva. Mindezen, a helyszín kis történetekbe fogott drámáján a mulandóság enyhén melankólikus hangulata leng át, az elhaló élet szeretettel ábrázolt, megértéssel festett, megnyugvást árasztó emlékezete. A mulandóság érzését a *Fűzfásip*ban csak a kanális állandósága töri meg, mert ennek a (regény)világnak egyetlen biztonságos pontja van, a másfélszáz évvel is korábban épült csatorna, a térség talán egyetlen művelődési és gazdasági momentumra, amin nem foghat ki az idő múlása.

A *Csukódó zsilipek* nem vált helyszínt, nem is cserél hősöket, az elbeszélés hangnemét sem alakítja át, itt is a szereteteli emlékezés beszédmódja érvényesül, ám többé nem a helyszín széles tablónak festett melankólikus drámáját látjuk, hanem az idő, a történelem – vagy ahogyan Herceg János mondta volt, a *módosulások* – drámáját. A monarchia